

Martinranta

2 / 2012

Sisällys

- 3 Puheenjohtajan palsta: Rakennusperinnettä ja puistounelmia
- 5 Kuvavisa
- 5 Tapahtumakalenteri
- 6 Tapani Järvinen: Tuulimyllyistä viimeisin
- 14 Kolumni: Meininkiä Marttiin
- 15 Heidekenin historiaa
- 20 Telakkarantaa rakennetaan
- 23 Herkkumakuja ja sulosointuja
- 24 Klaus Fleming 1535–1597
- 27 A-Kilta 50 vuotta
- 30 Tutkimusmatkalla Hirvensalossa
- 34 Harri Raitis: Martinmäen poika
- 37 Tehdas-teatteri: Kirjoittamaan ja tarinoimaan!
- 38 Jäsenalennukset
- 39 Seuran tiedot

Julkaisija: Martinrantaseura ry

Vastaava toimittaja: Jouni Liuke

Toimituskunta: Heimo Kumlander, Jouni Liuke, Leo Lindstedt, Turo Lindqvist

Taitto ja layout: Matti Koskimies

Kuvat: Jouni Liuke, Heimo Kumlander, Leo Lindstedt (ellei toisin mainita)

Painopaikka: X-Copy, Lemminkäisenkatu 14–18

Kansikuva: Samppalinnan vanhasta mamsellimyllystä kerrotaan sivuilla 6–14.

Kuva: Heimo Kumlander

Rakennusperinnettä ja puistounelmia

Euroopan rakennusperintöpäiviä, European Heritage Days, vietetään Euroopan neuvoston ja komission aloitteesta jokavuotisena tapahtuma ympäri Eurooppaa. Vuoden 2012 teemana ovat liikunta- ja urheiluympäristöt. Meille martinrantalaisille aihe sopii hyvin; onhan yhdistyksemme alueella yksi Suomen maineikkaimmista urheiluympäristöistä: Turun Urheilupuisto.

Lähes 120-vuotiaan urheilupuiston välilentän ympäristöön on alettu rakentamaan Unelmapuistoa osana Turun Kulttuuripääkaupunki 2011 -vuoden ohjelmaa. Tavoitteena on luoda kaiken ikäisiä käyttäjiä viihdyttävä puistokokonaisuus, jossa on otettu huomioon alueen historia ja maise-manäkökohdat. Unelmapuistoon on luotu lähiliikunta- ja levähdyspaikkojen lisäksi kallioalueelle mm. veistospolku ja historiasta kertova kulttuuripääkaupunkipolku.

Martinrantaseura järjestää Euroopan rakennusperintöpäivien tämän vuoden teeman innoittamana kävelyretken Unelmapuistoon. Siellä osavien oppaiden avulla tutustutaan puis-

ton uuteen ilmeeseen ja uusiin kulttuuriperinnöstämme kertoviin yksityiskohtiin. Retkestä on tarkemmat tiedot tapahtumakalenterissa sivulla 5.

Jarkko Laineen muistotapahtuma

Keskiviikkona 16.5. järjestimme yhteistyössä Jarkko Laineen seuran kanssa pienen juhlahetken. Viime syksynä Jarkko Laineen puistikoon juhlallisina menoin istutetun Jarkon muistopihlajan viereen paljastettiin nyt messinkinen muistolaatta. Laatan paljastuspuheen piti kirjailija Harri Raitis. Hieno ja lämmin puhe on kokonaisuudessaan toisaalla tässä lehdessä.

Runosuonet sykkimään

Samassa tilaisuudessa Miika Neulaniemi avasi Turun kaupunginosaviikkojen 2012 runokilpailun. Kilpailu on tarkoitettu kaikille turkulaisille iästä ja sukupuolesta riippumatta. Runo saa olla minkä tyylinen tahansa kunhan se liittyy jotenkin teemaan ”Turun kaupunginosa”. Raati etsii runoja, jotka esittävät mielenkiintoisia ja oivaltavia näkökulmia eri kaupunginosista. Sinäkin voit osallistua. Kilpailuaika on 16.5.–7.10.2012.

Miten runosuonesi sykkii Martille?
Kysy lisää: Miika Neulaniemi, puh. 044 526 3906, miika@kaupunginosaviikot.net

Liikelahjat, mainoslahjat ja
yritysvaatteet
yli 30 vuoden kokemuksella

Vuorikatu 5, 20700 TURKU
02 251 6611
www.griippi@griippi.fi

Tunnetko Marttia?

Kuvassa näet ehkä yhden kaupunginosamme kauneimman talon korkeimman kohdan. Mistä ja missä sijaitsevasta talosta on kysymys?

Vihje ja lisäkysymys: Talon seinässä on kolminumeroinen puhelinnumero. Mikä? Vastaukset sivun alareunassa.

Tapahtumakalenteri

syksy 2012

Retki Unelmapuistoon

Keskiviikkona 19.9.2012 kello 17.00

Tutustumiskäynti Urheilupuistoon, sen historiaan, rakennuksiin, luontoon ja uuden ns. Unelmapuiston syntyvaiheisiin.

Hortonomi **Hillevi Ahlroth** Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirastosta kertoo Unelmapuistosta ja biologi **Risto Lemmetyinen** puiston luonnosta. Lisäksi Turun Liikuntapalvelukeskuksen edustaja kertoo Urheilupuiston monista harrastusmahdollisuuksista.

Kokoontuminen puiston Martin koulun puoleisella portilla kello 17.

Muista syksyn 2012 aktiviteeteista kerrotaan lehtemme seuraavassa numerossa, joka ilmestyy syyskuussa.

Kuvan talo on ns. Alkun talo Sotalaisten- ja Matinkadun kulmassa. Talo juhlii siis tänä vuonna sataa vuotansa. Puhelinnumero on 976.

Tuulimyllyistä viimeisin

Menneen kulttuuripääkaupungin avajaisjuhlissa ilmestyi taivaalle tuliset piirrokset kuvailemaan kaupungin tunnettuja maamerkkejä. Yksi maamerkeistä – eikä vähäisin – oli Samppalinnan tuulimylly. Se on seissyt ylväänä yli puolitoista vuosisataa Myllyahteen kallioilla katsellen sieltä Aurajoen varren elämää.

Samppalinnan mamsellimylly on turkulaisille Aurajoen jokapäiväistä maisemaa. Turistit tarkastelevat sitä kokonaan toisella tavalla; heille se lie-nee viehättävä ja ainutlaatuinen muisto menneiltä ajoilta keskellä uudistunutta ja uudistuvaa kaupunkia.

Komea mylly on jäänyt jälkipolvien ihailtavaksi siitä satapäisestä tuulimyllyparvesta, joka aikanaan kohosi Aurajoen rannoilla kaupungin monilla kukkuloilla. Yleensä nuo myllyt olivat vähäisiä kotitarvemyllyjä, joissa Turun porvarit jauhattivat kaupungin laidoilla sijainneiden laajojen viljapeltojen sadon jauhoiksi ja ryyneiksi. Näiden pikkumyllyjen rinnalla Samppalinnan mylly oli mittava laitos. Sitä voidaan pitää sen aikaisena teollisuuslaitoksena.

Myllyn tarina alkaa

Myllyn tarina alkoi jo 1850-luvun alkupuolella. Muuan inspektori **Hems-**

Vanha postikortti myllystä. Kuva: Gustaf Welin

tedt sai luvan rakentaa mäelle myllyn yhden ruplan vuosimaksua vastaan. Syystä tai toisesta hän kuitenkin peruutti luvan, ja rakentaminen jäi sillä kertaa.

Samppalinnan tuulimyllyn ja sen vieressä sijaitsevan asuinrakennuksen toteutti 1859–1861 **Juho Antinpoika** (Johan Andersson). Hän oli laivuri, joka aikansa maailman meriä purjehdittuaan päätti kokeilla kokonaan uutta ammattia. Hän jätti 9.2.1859 ”nöyryydellä ja alamaisuudella” Turun maistraatille anomuksen tontista ja lupahakemuksen tuulimyllyn ja tien rakentamiseksi ”Luostarinvuorelle kolmannen kaupunginosan kolmannen ja neljännen korttelin väliselle alueelle”.

Anomuksen saavuttua maistraattiin paikka tarkastettiin. Juho Antinpojan epäonneksi tahi onneksi se todettiin huonoksi. Sen tilalle osoitettiin toinen sopivampi paikka. Tätä ”konsuli Kristian Trappin vuoreen rajoittuvan makasiinitontin 1. eteläpuolella olevaa niin suurta aluetta kuin tavallinen tontti” Juho Antinpoika anoi uudessa kirjeessään maistraatille. Hän anoi myös lupaa rakentaa kaksi tietä myllylle. Toinen kulkisi kohti makasiinitonttia ja edelleen sen eteläsivua pitkin poikkikadulle makasiinitontin ja hovioikeudenneuvos **Georg Adolf Tihlemanin** (1797–1871) talon välistä ja toinen makasiinitonttien 6 ja 7 välistä. Juho Antinpoika anoi niin ikään lupaa louhia kalliota myllyn rakennusaineeksi. Hän lupautui maksamaan kaikesta kolme ruplaa vuodes-

sa.

Anomus hyväksyttiin ehdolla, että hän ”ei saa suurempaa tonttia kuin mitä myllylle tarvitaan”. Korvaukseksi Juho Antinpoika joutui maksamaan kaksi ruplaa vuodessa sekä normaalin myllytullin eli -veron. Tonttien koot olivat tuohon aikaan Engelin asemakaavan mukaan 80×80 kyynärää tai sitä pienempiä maaston ja olosuhteiden mukaan.

Tien tekoon Juho Antinpoika ei kuitenkaan saanut lupaa anomallaan tavalla. Tie ei maistraatin mukaan saanut kulkea yksityisten tonttien halki. Päätöksessä ei määrätä tien sijaintia. Asiakirjoista löytyy kuitenkin tieto, että tie kulki myllylle Itäiseltä Rantakadulta apteekkari **Erik Julinin** (1752–1874) ja **Gustaf Alfthanin** makasiinitonttien välistä. Tämä selviää Juho Antinpojan valituksesta laaditusta pöytäkirjasta, jossa hän vaati, että kauppias **Michael Helinin** tulisi ottaa osaa tien ylläpitokustannuksiin.

Rakennuslupa siis myönnettiin. Turun Sanomien artikkeli 17.1.1948 kertoo, että syksyllä vuonna 1859 aloitettiin rakennustyöt ruotsalaisen rakennusmestari **Rönnqvistin** johdolla Saksassa laadittujen piirustusten mukaan.

Toista vuotta kestäneen ankan uurastuksen jälkeen vuoden 1861 tammikuussa komea kellarikerroksen ja kolme ylempää kerrosta käsittävä mamsellimylly valmistui. Sen siivet pyörittivät myllyn kaikissa kerroksissa sijanneita kivipareja jauhaen viljaa

jauhoksi. Mylläriksi ryhtyi sitä rakentamassa ollut Rönqvist. Myllyn valmistumisajankohdan todistaa kolmannen kerroksen kattotuoliin lyijykynällä tehty selkeä kirjoitus:

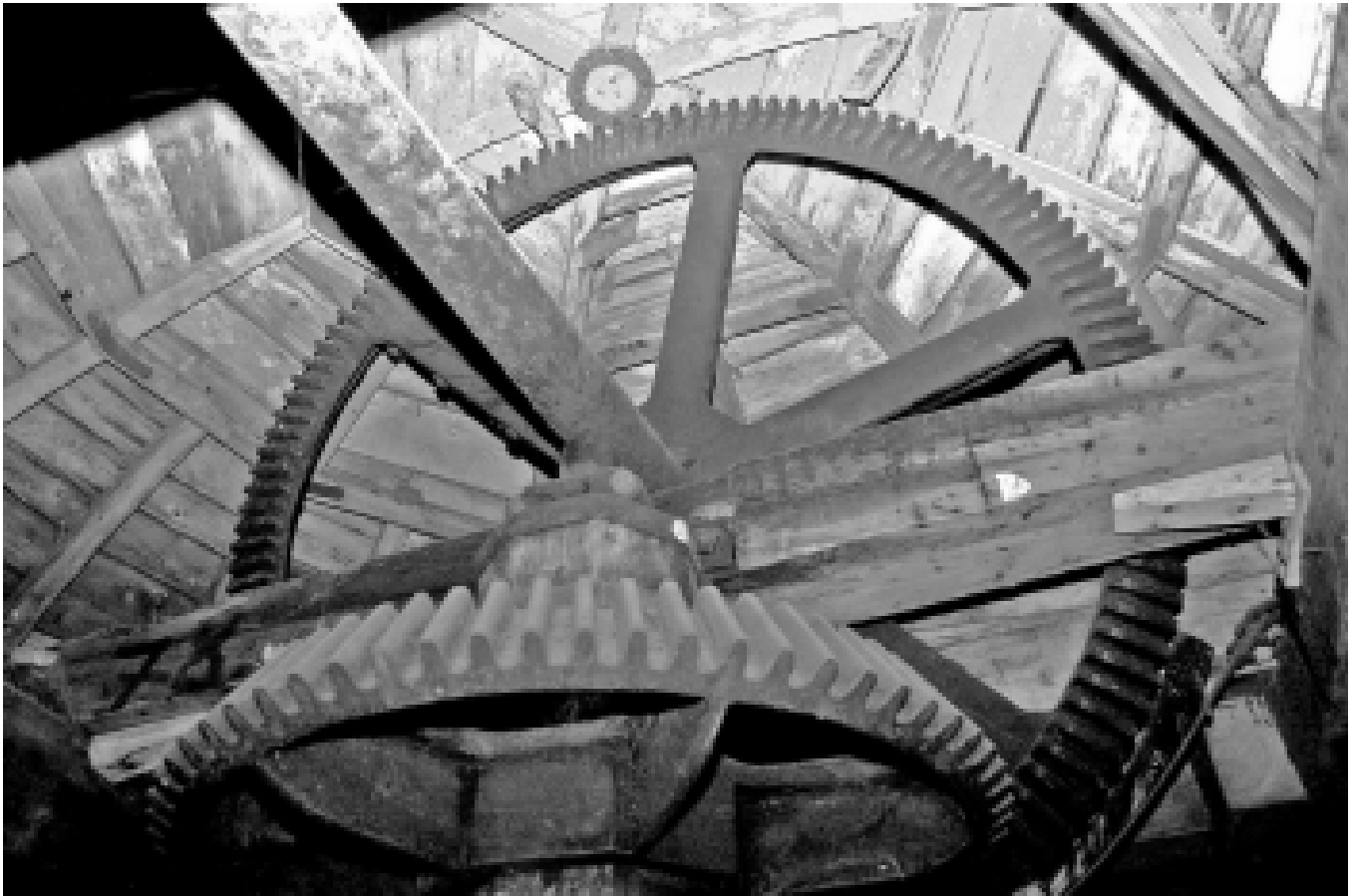
”Denna qvarn är byggd av kapten Andersson, grundad år 1859, Färdig år 1861 den 26 Januari”.

Vuonna 1860 Juho Antinpoika anoi lupaa mylläriin asunnon rakentamiseksi. Paikka tarkastettiin ja sijainniksi määrättiin 60 kyynärän etäisyys kaakkoon myllystä. Rakennuspiirustukset todettiin hyviksi. Piirustusten laatijasta ei ole mitään tietoa. Niitä ei ole signeerattu. Myllärintupa käsitti neljä kamaria ja keittiön, joka toimi myös leivintupana. Myllärintupa oli ilmeisesti Juho Antinpojan mielestä pieni heti valmistuessaan. Sitä laajen-

nettiin jo kolmen vuoden kuluttua.

Juho Antinpojan rakentamisinto oli kova. Saatuaan myllärintuvan valmiiksi vuonna 1861 hän anoi lupaa ulkorakennukselle. Maistraatti ei kuitenkaan hakemusta hyväksynyt. Syyksi Juho Antinpojalle ilmoitettiin, että rakennusjärjestys vuodelta 1828 kielsi rakentamisen kukkuloille. Juho Antinpoika piti perustelua outona. Myllärintuvalle oli myönnetty lupa juuri kukkulalle. Uuden rakennusjärjestyksen perusteena lienee pelko uudesta Turun palosta. Uusi rakennusjärjestys oli astunut voimaan vain vuoden 1827 suurpalon jälkeen.

Silloinen asemakaavakartta osoittaa, että mäkiin rajoittuvilla tonteilla oli tarkoitus käyttää rakentamiseen vain kadunvarsia. Juho Antinpoika

Vanhan mamsellimyllyn järeä koneisto on vielä tallella.

luonnollisesti valitti päätöksestä ja esitti valituksensa perusteluksi, että ulkorakennus olisi kiveä ja tiiltä. Se ei olisi palovaarallinen. Lupaa ei kuitenkaan heltinyt.

Ulkorakennuksen rakennuslupasta Juho Antinpoika sai riidellä pitkään. Syksyllä 1865 rakennuslupa myönnettiin, vaikka rakennus todettiin uusissakin piirustuksissa olevan vuoden 1828 rakennusjärjestyksen vastainen. Huomautus kirjattiin piirustuksiin. Näissäkään piirustuksissa ei ole laatijan nimeä.

Juho Antinpoika kuoli pian tämän jälkeen joulukuussa 1866. Hän ei siis ehtinyt pyörittää mylly-yrittänsä montaakaan vuotta. Toimintaa ei myöskään saanut kannattavaksi. Hän olikin kuollessaan pahasti velkaantunut. Palvelusväen palkat olivat maksamatta useamman vuoden ajalta. Voidaan sanoa, että myllyn toiminta oli konkurssin partaalla. Rakentaminen oli ilmeisesti maksanut enemmän kuin Juho Antinpoika oli laskenut. Toisena syynä velkaantumiselle saattoi olla ankara kilpailu useiden kotitarvemyllyjen ja Halisten ison vesivoimalla toimineen myllyn kanssa.

Myllyn tarina 1870-luvun lopulle

Juho Antinpojan perukirjassa mainitaan asuin- ja ulkorakennuksen yhteiseksi arvoksi 5000 markkaa (markka oli tullut Suomen rahayksiköksi 1860). Mylly katsottiin samanarvoiseksi. Asuinrakennus käsitti perukirjan mukaan yhdeksän huonetta, eteisen, keittiön ja leivintuvan. Kummas-

takin rakennuksesta puuttui palovaakuutus.

Juho Antinpojan kuoleman jälkeen myllyn siivet pysähtyivät pariaksi vuodeksi. Myllyn ja palstan vuokraoikeuden osti huutokaupassa heinäkuussa 1868 laivanvarustaja **C.H. Strömberg**. Seuraavana vuonna Juho Antinpojan ammattiveli parkkilaivan kippiari **Adolf Tengström**, joka purjehti mm. Strömbergin varustamon laivoja, osti myllyn sivurakennuksineen Strömbergiltä.

Rakennusten määrä oli kasvanut. Nyt rakennuksiin kuului myös paja. Tengström sai maistraatilta 50 vuoden vuokraoikeuden. Antinpojan aikaisesta kahden ruplan vuosimaksusta luovuttiin. Tilalle otettiin määräys ”istuttaa vuosittain mäelle 25 lehtipuuta ja hoitaa niitä”. Myllytontin rajoiksi mitattiin vuokrasopimukseen 282×125 kyynärää. Sopimuksessa mainittiin ensi kertaa tontin numero III-4-5.

Tengström otti 1869 palovakuutuksen rakennuksille. Vakuutuskirjassa mainitaan, että mylly on hollantilaismallinen, Suomessa harvinainen. Myöhemmin mamsellimyllyjä rakennettiin muuallekin Suomeen, mutta yleensä pienempiä. Vesunnan kartanon mamsellimyllyä Hämeen Hattulassa pidetään kuitenkin Suomen suurimpana. Se on rakennettu 1800-luvun alussa. Mamsellimyllyjä rakennettiin Hämeeseen ja Länsi-Suomeen, mutta tuulimyllyjen aika meni ohi ennen niiden leviämistä laajemmalti.

Tengströmin ostama mylly todettiin vakuutuskirjassa puusta rakenne-

tuksi hyväkuntoiseksi myllyksi. Katto oli rautapeltiä ja alakerta kiveä. Alakerrassa oli neljä varastohuonetta, muissa kerroksissa jauhamista varten kolme kiviparia ja ryynien jauhatukseen yksi kivipari. Myllyn yläkerroksiin johtivat puuportaat. Lisäksi oli hissilaite – vetopyörä ja koneisto valurautaa. Myllyn vakuutusarvoksi arvioitiin 20.000 markkaa. Myllyn mitat olivat 42×25 kyynärää, korkeus 24 kyynärää.

Vuodelta 1861 peräisin oleva asuinrakennus todettiin niin ikään hyväkuntoiseksi. Ulkoseinät olivat kalkkilaastitut ja katto myllyn tavoin rautapeltiä, mitat 48×16×12 kyynärää. Rakennuksessa oli 13 huonetta, 7 kakluunia, 2 takkaa sekä 1 leivinuuni. Talon kellaria ei luettu mukaan 5000 markan vakuutusarvoon.

Ulkorakennus oli kooltaan 19×16×11 kyynärää. Se käsitti tallin, navetan, käymälän ja kaksi varastoa. Ulkorakennuskin oli hyväkuntoinen. Rakennukset todettiin piirustusten mukaisiksi. Vain asuinrakennuksen tulisijat herättivät kysymyksiä; piirustuksissa oli 9 kakluunia, 2 enemmän kuin tarkastuksessa oli todettu sekä leivinuuni. Viidenkymmenen kyynärän etäisyydellä sijaitsi harmaakivestä rakennettu paja, ulkorakennuksen seinustoilla kaksi väliaikaista liiteriä.

Luottavaisin mielin lähti Adolf Tengström liikkeelle, olihan vuokra-aika voimassa vuoteen 1921. Juho Antinpojan tavoin hänkin pettyi pahan kerran. Lienevätkö taustalla nyt nälkävuodet. Ne eivät tosin kohdelleet Varsinais-Suomea kaikkein ankarimmin. Samppalinnan myllyn kanssa

Myllärin tupa- ja leipomorakennus vuodelta 1861.

kilpaili edelleen Halisten kaksi mah-
tavaa jauhomyllyä.

Vaikka mamsellimyllyn katsottiin selviytyvän kohtalaisen hyvin, saattoi juuri kilpailu tuottaa ongelmia. Tengström myi myllyn ilmeisesti jo vuonna 1872 rusthollari **Anders Nordlingille** Sauvon Timperlän kylästä. Tengström palasi takaisin merille purjehtien mm. J.G. Wikeströmin, C.M. Dahlströmin ja G.A. Lindblomin varustamon Rurik-parkkilaivalla.

Nordling muutti asumaan myllärintupaan. Hän kuoli kuitenkin pian ja perilliset myivät myllyn vuoden 1875 tietämällä kauppias **Klas Bergrothille**. Tämä puolestaan myi myllyn jo vuoden kuluttua **August Johan Bergrothille**, joka niin ikään oli kauppias ja kotoisin Bromarvista.

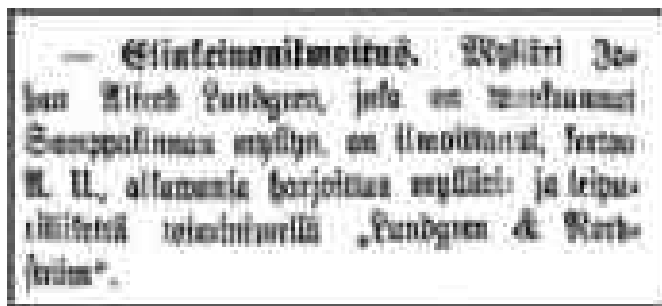

August Bergrothkaan ei omistanut myllyä pitkää aikaa. Mylly sai vuosikymmenen vaihtuessa jälleen uuden omistajan.

Laivakorppuja ja piparkakkuja

Harri Kalpa, Turun Sanomien eläkkeellä oleva toimittaja, mainitsee kirjassaan, että omistajina olivat jo 1880-luvulla jälleen uudet isännät:

Nordström ja **Lundgren** -nimiset. Heistä ei kuitenkaan sellaisena ole mainintaa henkikirjoissa. On todennäköistä, että tieto on osittain virheellinen. Ainoastaan eräs mylläri Lundgren esiintyy omistajana vuonna 1892 henkikirjoissa August Johan Bergrothin jälkeen. Hän harjoitti toimintaa nimellä ”Lundgren & Nordström”.

Mylly koki lyhyen kukoistuskauden. Lundgrenin liikeidea perustui jatkojalostukseen. Hän ei tyytynyt vain jauhamaan viljaa, vaan perusti Juho Antinpojan rakennuttaman asuintalon tiloihin leipomon. Se erikoistui tuottamaan kyrsäleipää ja laivakorppuja. Niiden ohella valmistettiin piparkakkuja. Turkulaisten huulilla syntyi lempinimi ”piparkakku-mylly”. Sampsalinnan piparkakut lienevät perimätietona kulkeneet turkulaissukujen keskuudessa. Valitettavasti niistä ei jäänyt jälkipolville reseptiä. Myllyn leipomossa myyntituotteisiin kuului leivonnaisten lisäksi mm. maito, jauhot ja kananmunat.

Leipomo on ilmeisesti ollut olemassa jo Bergrothin aikana, sillä perukirjaan (1891) on merkitty luettelo ”sekalaista leipomosta” (diverse från bageriet). Perukirjaan merkittiin myl-

lyn ja muiden rakennusten arvoksi 25.000 markkaa. Myllyyn oli tullut neljäs kivipari ja leivinuunia oli laajennettu.

Lundgrenin jälkeen omistajaksi tuli mylläri **August Lundgren**. Hänkään ei pitänyt myllyä kauaa omistuksessaan, ja pian omistaja vaihtui jälleen.

Omistajaksi tuli luutnantti **Johan Kristian Thomé**. Hänenkin käsissään Samppalinnan myllyn toiminta jäi lyhyeksi. Jo vuosisadan vaihteessa myllyn siivet seisahtuivat lopullisesti. Thomé joutui pysäyttämään myllyn toiminnan. Hänellä ei ollut varaa uusia neljän vuosikymmenen kuluessa pahasti rapistuneita, myrskyn runteleimia myllynsiipiä. Varmasti myös Halisten suuri vesimylly vaikutti Samppalinnanmäen myllyn pysähtymiseen. Sitä kilpailua ei Thomén yritys ei jaksanut käydä. Halisten myllyt olivat voimissaan 1800-luvulla. Vesivoimalla toimivien myllyjen valtakausi päättyi vasta 1942, jolloin Halisten Valkimylly paloi.

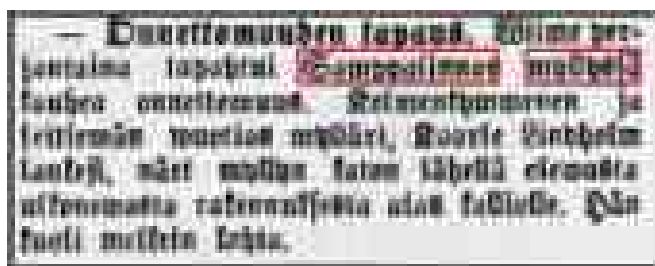
Thomé jatkoi kuitenkin Samppalinnan leipurinliikkeen toimintaa vielä muutaman vuoden. Thomén kuollessa vuonna 1903 leipomokin sulki ovensa. Samppalinnan leivonnaiset, kyrsät ja piparkakut siirtyivät lopullisesti historiaan. Thomén perukirjassa heinäkuussa 1903 rakennusten ja vuokraoikeuden arvoksi on mainittu

36.000 markkaa.

”Piparkakkumyllyn” tarina päättyi, vain myllyrakennus jäi jälkipolville ihailtavaksi.

Sairaalasunnitelmia

Vain runsaat 40 vuotta varsinaisessa tehtävässään toiminut Samppalinnan mamsellimylly koki tarinansa aikana kovia. Omistajat eivät – joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta – saaneet myllyä kannattavaksi. Se joutui myös myrskyjen kouriin ja tapahtui vakavia onnettomuuksia. Välillä se on

ollut purku-uhankin alaisena.

Thomé'n perikunta myi 6.10.1904 myllytontin vuokraoikeuden ja rakennukset Eschnerin vapaasairaalsäätiölle (Stiftelsen Eschnerska Frilarsarettet), jonka tarkoituksena oli rakentaa tontille sairaala. Säätiö oli perustettu 1853 vain 48 vuoden iässä kuolleen turkulaisen liikemiehen **Carl Gustaf Eschnerin** testamenttivaroin. Eschner määräsi, tietäessään ennenaikaisesta kuolemastaan, 30.000 hopearuplaa käytettäväksi sellaista sairaalaa varten, jossa olisi 50 vapaa- paikkaa köyhiä turkulaisia varten.

Sairaalaa ei myllytontille koskaan rakennettu. Inflaatio nakersi Eschner-säätiön varoja ja lisäksi vuonna 1916 todettiin, että tontti oli sopimaton

sairaalaa varten. Tosin Turun Sanomat kirjoitti joulukuussa 1906, että arvovaltainen delegaatio oli tarkastuksessaan todennut sairaalan sopivan Myllyhahtelle edellytyksellä, että mylly puretaan.

Samppalinnan mylly oli Eschner-säätiön hallinnassa yli 50 vuotta. Sinä aikana myllyn palovakuutusta uusittiin useaan otteeseen. Vuoden 1919 vakuutuksessa mainitaan mylly korjatuksi 1912. Vuonna 1956 säätiö vaihtoi kaupungin kanssa myllyn tontteineen Kurjenmäellä sijaitsevaan sairaalatonttiin ja sai vielä kaksi miljoonaa markkaa välirahaa.

Myöhemmin Eschner-säätiö on ollut tukemassa mm. Turunmaan sairaalan laajennushankkeita. Ehkäpä nyt, liki 160 vuotta myöhemmin, Carl Eschnerin toive toteutuu. Sairaalan uusin laajennushanke ja samalla Kaskenkatu 15:n 1830-luvun empiretalon ja Nyströmin jugendtalon kohtalo ratkeaa lähiaikoina.

Yli vuosisadan ajan ylväs Samppalinnan mamsellimylly on seissyt toimettona Urheilupuiston aidan takaisilla kallioilla. Mylly on ollut vähällä rappeutua, mutta kaupungin kaunistamisesta huolehtineen Petreliuksen säätiön varoin myllylle rakennettiin uudet siivet, ja 1990-luvulla pärekate punamultauksineen uusittiin ja tasanteen puurakenteita korjattiin. Muita uudistuksia vanhus ei sitten Thomén aikojen ole kokenutkaan.

Samppalinnan kesäteatteri on tuonut myllyvanhuksen ympärille uutta eloa. Pohjakerros ja myllärin ra-

kennus ovat kesäteatterin käytössä. Mylly on saanut seistä monen näytelmän komeana kulissina. Milloin se on ollut Oklahoman maisemissa, milloin Tulipunaruusujen Olavin rakkausseikkailujen todistajana. Muutoin mylly elää hiljaiseloa, mitä nyt jotkut ravintoloista palaavat istuskelevat myllyn ulkoparvekkeella toisiaan kaulaillen.

Vanhalle myllylle on toki suunniteltu uudiskäyttöäkin, on mm. puhuttu sen kunnostamisesta ulkoilmakahvilaksi tai -ravintolaksi. Hankkeet ovat valitettavasti jääneet pelkäksi puheeksi. Rahoja ei tahdo löytyä kaupungin laihasta kukkarosta ja käytännön toimet ovat jääneet toteutumatta. Ei edes kulttuuripääkaupunkivuosi tuonut valoa myllyn tulevaisuuteen.

Vuosikymmenet ovat syöneet vanhaa puuta ja pärettä armottomasti. Vaarana on, että kohtapuoliin Samppalinnan ylvään mamsellimyllyn tarina loppuu. Meiltä on häviämässä yksi entisaikojen teollisesta kulttuurista turkulaisessa arjessa kertova historiallinen muistomerkki ja upea kaupunkikuvallinen nähtävyys.

Lähteet:

- *Harri Kalpa – Pentti Koivikko: Muuttuva kaupunki, Turku eilen ja tänään III. Turku 1989*
- *Turun Sanomat 17.1.1948*
- *Johanna Viitaharju: Rakennushistoriallinen selvitys ja dokumentointi, Samppalinnan mylly ja myllytupa, TMM 1991.*

Meininkiä Marttiin

Moni meistä on varmaan huomannut miten hiljaista ja liiankin rauhallista täällä Martissa on. Erityisesti läpikulkiikennettä vaivaa anemia. Pitää oikein ottaa muistiinpanolehtiö ja kynä avuksi, jotta pystyisi laskemaan ne yksittäiset mustanpuhuvat tila-autot ja katumaasturit, joissa yksinäiset kireäkasvoiset rosbergit ja häkkiset Martin- ja Stålarmin kadun kiihdytysbaanoja ulvottavat ja suojateitä käyttäviä jalankulkijoita kiroilevat.

Onneksi jopa yötä myöten kuulemme miten ambulanssit, paloautot ja poliisit niin ihanasti pitävät meidät hereillä. Toki se on välttämätöntä ja muistuttaa elämän arvaamattomuudesta

No, ihan tämän ”normaalin” liikenteen lisäksi olemme saaneet nauttia ikkunoita ja talojakin tärisyttävästä Telakkarannan louhintajätteen liikenteestä. Monien tonni painoiset kuorma-autot kun kulkevat edestakaisin sieltä itärannan ja tulevan ökyrakentamisen kivikasasta milloin mihinkin suuntaan.

Kyllä tämä monia vaihtoehtoja väkisinkin synnyttää alueen asuukaan mieleen. Mitä mieltä olisit seuraavista ehdotuksista?

- Stålarmin- ja Martinkadulle rakennetaan valo-ohjattuja suojateitä. Ne ovat automaattisesti vihreällä kevyelle liikenteelle siten että moottoriajoneuvojen on pakko hiljentää nopeutta

- Toriparkin sijasta kaivetaan Martinkadun alle tunneli välille Matinkatu – Stålarminkatu
- Aurajoen ali rakennetaan tunneli tai joen yli avattava silta tulevan Unioninkadun kohdalta Linnanfältille
- Vähäheikkiläntietä jatketaan Kasmentieltä Hippoksentielle. Sieltä on hyvä yhteys niin TYKSiin, Science Parkiin kuin Helsinkiin kuin Hämeenlinnaan johtaville valtateille
- Pitkänsalmen ylittävä toinen silta sijoitetaan Hirvensalossa Kaistarniemen alueelle. Pohjoisrannalta liikenne ohjataan myös Kaarinan suuntaan
- Loput Telakkarannan louhintajättestä kuljetetaan proomuilla määränpäähensä
- Julkista bussiliikennettä kehitetään siten, että saarilta ja Uittamon suunnasta tulevilla busseilla pääsee mahdollisimman suoraan rautatie- ja linja-autoasemille
- Pyöräteitä rakennetaan lisää, samoin lisätään ja merkitään ns. pyöräteitten jatkeita
- Yli satavuotiaalle förille tuodaan kaksi keräilyastiaa: toiseen kerätään vapaaehtoista rahaa föriliikenteen ikuisiksi jatkamiseksi, toiseen äänestämättömyysuhkauksia niille poliitikoille jotka ehdottavat förin lakkauttamista
- Urheilupuiston autoilu rajoitetaan vain invaliikenteelle ja aivan välttämättömälle hälytys- tai huoltoajolle

Leo Lindstedt, Martinkadulta

Turkulaisten syntysijoilla

Heidekenin historiaa

Martinrantaseuran väki kävi maaliskuussa tutustumassa Samppalinnanmäen kupeella Heidekenin synnytyslaitokseen – taloon, jossa suurin osa alkuperäisistä turkulaisista on aikanaan maailmaan tulut ja päästänyt ensimmäisen itkunsa. Yli sata vuotta Heideken toimi turkulaisten synnyinsijana.

Suomen ensimmäinen synnytyslaitos perustettiin 1816 Aurajokirantaan vanhan Turun Akatemian kättilö- ja lääkärikoulutusta varten. Sen toiminta katkesi Turun paloon 1827. Toiminta jatkui tilapäistiloissa, mutta päättyi lopullisesti Turun Akatemian

siirryttyä Helsinkiin. Lääninsairaalaan perustettiin menetetyin tilalle synnytysosasto vuonna 1837.

Heidekenin synnytyslaitos sai nimensä sen perustajan, lääketieteen ja kirurgian tohtorin **Carl Gustaf von Heidekenin** (1856–1914) mukaan. Se avattiin yksityiseksi synnytyslaitokseksi maaliskuun 1. päivänä 1890. Laitoksen muodosti kolme yksikerroksista puurakennusta; uusrenessanssityylinen päärakennus sekä pihan pesutupa ja ulkokuone. Rakennukset suunnitteli arkkitehti **Karl Viktor Reinius**.

Sirkkalan- ja Sepänkadun kul-

Ensimmäinen sairaalarakennus paloi v. 1898. Kuva vuodelta 1891.

matontin von Heideken sai kaupungilta. Laitoksessa oli 15 paikkaa, joista Turun kaupungilla viisi. Valtio varasi kuusi paikkaa ja osallistui laitoksen ylläpitoon.

Päärakennus tuhoutui rajussa tulipalossa lokakuussa 1898. Synnytyslaitos pääsi kuitenkin jatkamaan toimintaansa väliaikaisissa tiloissa saman vuoden lopussa.

Jo ennen paloa von Heideken suunnitteli laajentavansa synnytyslaitosta, sillä potilaiden määrä ylitti usein alkuperäisen paikkamäärän. Palosta viisastuneena hän halusi rakentaa tilavan ja turvallisen synnytyslaitoksen, jonka suunnittelussa hyödynnettiin aikaisempaa kokemusta.

Elokuun 11. päivänä 1900 avattiin uusi synnytyslaitos. Kivestä rakennetun talon suunnitteli arkkitehti **Gustaf Nyström**, joka oli aikansa tunnustetuimpia suomalaisia arkkitehteja. Rakennus edustaa uusrensanssityyliä, jossa on havaittavissa varhaisia jugendin piirteitä.

Turvallisuus ja puhtaus oli rakennuksen suunnittelussa erityisasemassa. Erityistä huomiota kiinnitettiin paloturvallisuuteen. Muutenkin talo edusti hyvin edistyksellistä rakennustekniikkaa. Välikatot tehtiin teräspalkeista ja betonista. Lämmitys toimi matalapainehöyryllä, mihin oli kytketty myös ilmastointi. Rakennukseen asennettiin 1900 myös Turun ensimmäinen hissi.

Paikkoja uuteen sairaalaan tuli 29. Niistä 18 oli suurissa, kuuden hengen saleissa, ja loput kolmessa

toisen luokan ja neljässä ensimmäisen luokan huoneessa. Huoneet olivat valoisia; suuret ikkunat lounaaseen, jotta saatiin mahdollisimman paljon luonnonvaloa. Yksityishuoneissa oli ylimääräinen vuodepaikka omalle hoitajalle.

Vuonna 1914 von Heideken kuoli yllättäen, ja hänen leskensä **Ida von Heideken** tarjosi taloa kaupungille. Kaupunki viivytteli ratkaisuaan pitkään ja lopulta leski oli pakotettu myymään talon puoleen hintaan käyvästä arvosta.

Vuonna 1929 rakennettiin Sepänkadun puolelle lisäsiipi ja rakennus sai nykyisen ulkoasunsa. Paikkaluvuksi tuli nyt 55.

Tartuntatautivaaran takia siisteys ja puhtaanapito otettiin tarkoin huomioon uudessa laitoksessa. Lattiat olivat hiottua betonia ja huoneiden kulmat ja nurkat oli pyöristetty siivouksen helpottamiseksi. Huoneissa oli kylmä- ja kuumavesihanat. Lämmin vesi saatiin talon omasta vesisäiliöstä, jota lämmitettiin kamiinalla. Rakennukseen tuli myös sterilisointihuone, jossa oli höyrykäyttöinen autoklaavi. Siinä käsiteltiin kaikki sideyms. tarpeet.

Tartuntataudit piinasivat väestöä 1900-luvun alkupuolella. Tulirokko, kurkkumätä ja hinkuyskä olivat lapsien ainaisena vaarana. Tuberkuloosiin kuoli Suomessa yli 8.000 henkeä vuodessa. 1920-luvun alussa Ranskassa kehitetty calmette-rokotus alkoi täällä systemaattisesti vasta 1940-luvulla. Rokotteesta luovuttiin Suomes-

sa vasta vuonna 2006.

Vielä 1890-luvulla laitoksiin tulivat tautipelon takia synnyttämään vain varattomat ja naimattomat. Heidekenin hygieniaan kuitenkin luotettiin, koska jo heti alkuaikoina 60% siellä synnyttäneistä oli naimisissa olevia, suurin osa turkulaisäitejä. Vielä 1930- ja -40-luvuilla vain yksityispotilaiden synnytyksissä oli mukana lääkäri. Julkisen puolen potilaat hoiti kättilö.

Kutsumusammattilaisia

Työpäivän pituus Heidekenillä oli 1920-luvulla kolmetoistatuntinen, kello 07.00–20.00. Esimerkiksi v. 1928 osastonhoitajan viikkotyöaika oli 63,5 tuntia ja nuoremman hoitajattaren 72 tuntia. Ei ihme, että laitoksessa oli voimassa asumisvelvoite ja että vielä

Kättilö ja vauva 1910-luvulta.

1930-luvulla kättilön tuli olla naimaton. Työ synnytyslaitoksessa oli todellinen kutsumusammatti: avioliitto ja perhe eivät olleet mahdollisia.

Vasta vuonna 1936 muun kuin hoitohenkilökunnan työaika lyhennettiin 48 tuntiin ja heille myönnettiin kahden viikon talvilomaa. Kymmenen vuotta myöhemmin myös hoitohenkilökunnan työaika lyhennettiin samantaiseksi.

Sota-aika toi omat murheensa myös synnytyslaitokselle. Elintarvikkepula vaivasi ja pommitukset olivat ainaisena pelkona. Kuin ihmeen kaupalla Heideken säilyi osumilta. Uudenvuodenpäivänä 1940 vastapäiseen Turun Kristillisen Kansanopiston rakennukseen Sirkkalankadulla osui pommi. Räjähdyksessä tuhoutui mm. opiston silloisen johtajan, rovasti Kareksen, työhuoneen.

Omat murheensa toivat uutta elämää varten omistautuneelle henkilökunnalle myös raskauden keskeytykset. Ennen vuotta 1950 abortit hyväksyttiin Suomen laissa vain lääketieteellisin perustein. Maassamme tehtiinkin 1930–1940-luvuilla tuhansia laittomia abortteja. Vuonna 1950 tuli voimaan laki, joka mahdollisti abortin myös eettisin perustein ja vuoden 1970 entistä vapaampi aborttilaki sallii abortit myös sosiaalisista syistä. Uusien lakien sallimina tehtiin esim. vuonna 1974 Heidekenilläkin 800 raskauden keskeytystä.

Sodan jälkeisistä vuosista alkaen Heidekenin synnytyslaitoksen kohtalo oli vaakalaudalla – jatketaanko syn-

Henkilökuntaa kahvittauolla puutarhassa.

nytyksiä vai siirretäänkö ne muualle? Keskusteluja käytiin aika ajoin 1940-luvun lopulta asti. Ne ajat olivat henkilökunnalle ja myös lapsiperheille epävarmuuden vuoksi raskaita.

Turussa toimi siihen aikaan kolme synnytyssairaala; Heideken, Lääninsairaala ja kätilö **Amanda Seikon** 1906 perustama Seikon yksityinen synnytyssairaala. Esimerkkinä suurista ikäluokista vuonna 1945 Heidekenillä syntyi 2025, Seikolla n. 1000 ja Lääninsairaalassa 726 lasta. Tuona vuonna Suomessa kuitenkin vain n. 50 prosenttia synnytyksistä hoidettiin laitoksissa. Kotona kätilön avustamana synnytti lähes puolet naisista ja joka kymmenes lapsi syntyi ilman koulutettua apua.

Seikon sairaala suljettiin 1.12.1953. Vasta 1990-luvun puolivälissä kaikki synnytykset lopulta siirrettiin TYKSiin, jossa oli jo 1970-luvulta lähtien hoidettu noin puolet synnytyksistä. Kiistelyä sairaaloiden välillä oli pitkään. Synnytysten turvallisuus katsottiin yhdeksi perusteluksi

Heidekenin lopettamiselle. Sulkeminen oli tavalliselle turkulaiselle ja monelle päättäjälle kova pala.

Heideken sulki ovensa 31. joulukuuta 1995. Liki-pitäen 105 vuotta se ehti toimia turkulaisten synnyinsijana. Osa synny-

tyssairaalan esineistöä pelastettiin Turun terveydenhuoltomuseoon.

Rakennus siirtyi 1996 Turun ammattikorkeakoulun hallinnon käyttöön. Taloon tehtiin mittavia peruskorjaustöitä opetusministeriön tuella. Vuoden 2007 alussa AMK:n hallinto siirtyi muualle ja talo jäi tyhjillään. Samana vuonna Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry ostivat kiinteistön. Onneksi, sillä näin talo tuli taas perinteidensä velvoittamaan käyttöön.

Osaaminen saman katon alle

MLL:n Varsinais-Suomen piirin toiminnanjohtaja **Raija Haataja-Nurminen** kertoo, että järjestöt ovat palauttaneet perinteikkään synnytyssairaalan jälleen lasten ja perheiden käyttöön. Vanhasta synnytyslaitoksesta on tehty Perhetalo Heideken: lastensuojelujärjestöjen unelma, jonka eteen järjestöissä on tehty töitä jo vuodesta 2002 asti. RAY on myöntänyt Perhetalo-hankkeelle sekä inves-

toimitukea että avustusta toiminnan kehittämiseen.

Perhetalo Heidekenistä on tullut ehkäisevän lastensuojelutyön osaamis- ja kehittämiskeskus. Sen tavoitteena on koota yhteen eri järjestöjen osaaminen. Yhteistyötä tehdään Varsinais-Suomen lastensuojelun kehittämiskeskuksen kanssa. Perhetalossa on myös vapaaehtoistyön keskus. Se kokoaa yhteen lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa vapaaehtoistyötä tekevät. He saavat tehtäviinsä hyvän ohjauksen sekä innostuneen ja motivoituneen ryhmän tuen.

Talossa toimii kerhoja, vertaisryhmiä, tukihenkilötoimintaa, perheterapia- ja neuvontapalvelua sekä koulutus-, kurssi- ja työnohjauspalvelua ja paljon muuta. Se tuottaa myös ideoita ja täydennystä ammattilaisten työhön.

Ennen kaikkea talosta löytyy pal-

jon toimintaa lapsille ja lapsiperheille. Perhekeskus Marakatti on matalan kynnyksen kohtaamispaikka kaikille lapsiperheille läheltä ja kaukaa. Sen vauva- ja perhekahvilat tarjoavat mahdollisuuden vapaamuotoiseen oleiluun ja leikkiin sekä kahvitteluun samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Marakatti kerää vuosittain n. 10 000 kävijää.

Heideken on taas lasten ja perheiden oma talo.

Teksti: Jouni Liuke

Kuvat: MLL:n kokoelmat / Turun museokeskus

Lähteet:

– Mannerheimin Lastensuojeluliitto / VTM Sirje Hanskin kokoama materiaali.

– TS extra 17.5.-95

*Ryhmäkasteet olivat yleisiä vielä pitkään sotien jälkeen.
Kuvassa vuodelta 1941 on kastettavana peräti 19 pienokaista.*

Telakkarantaa rakennetaan

Telakkarannan asemakaava koskee noin 20 hehtaarin aluetta Aurajoen alajuoksulla. Kaava mahdollistaa uuden asuinalueen rakentamisen Korppolaismäen ja joen väliin jäävälle käytöstä poistetun laivanrakennustelakan alueelle. Kaava sisältää viiden uuden korttelialueen rakentamisen. Näistä kolme on kerrostalokortteleita, yksi asuin- ja liiketilojen korttelialue sekä yksi asuinrakennusten korttelialue, johon saa rakentaa kytkettyjä pientaloja tai pienkerrostaloja. Asuinkerrostalojen korttelit Aurajoen ranta-alueella on jaettu 18 rakennusalaan. Niiden pinta-ala on yhteensä 42 000 kerrosneliömetriä.

Turun Kiinteistöliikelaitos rakennuttaa parhaillaan Telakkarannan alu-

eelle katuja ja kunnallistekniikkaa. Katuyhteys tulee kulkemaan Stålar-
minkadulta asuntoalueelle louhittavan tunnelin kautta. Uutena katuna ollaan parhaillaan rakentamassa Unioninkadun. Sen rakennustyöt ovat käynnistyneet maaliskuussa ja valmista pitäisi tulla ensi keväänä. Unioninkadun ja Stålar-
minkadun risteykseen tulee liikennevalo-ohjaus, joka on tarkoitus saada käyttöön jo kuluvan vuoden aikana.

Lisäksi laituri- ja ranta-alueita on kunnostettu kadunomaisiksi alueiksi. Kaava antaa myös mahdollisuuden kevyen liikenteen väylän rakentamiselle joen varteen Korppolaismäen ympäri. Tällöin kävely- ja pyörätie tulee jatkumaan yhtenäisenä Itäiseltä Rantakadulta Majakkarantaan asti.

Kaupungin vastuulla on myös

laiturialueiden ja suojeltujen nostureiden kunnostus. Työ on valmistumassa nyt alkukesästä. Wärtsilä Corporation puolestaan vastaa tonttien rakennuttamisesta kaavan mukaisiksi. Työt pääsevät käyntiin louhinta- ja kadunrakennustöiden valmistuessa.

Alueen louhintatyöt käynnissä

Lemminkäinen Infra Oy aloitti Telakkarannan louhintatyöt 9.11.2011. Ensimmäiset räjäytykset työmaalla tehtiin heti seuraavana päivänä. Louhinnan päivittäiset työajat ovat olleet aamuseitsemästä iltakuuteen sisältäen porausta, louheen rikotusta ja räjäytyksiä. Louheen kuormaus ja poisajo on suoritettu aamuseitsemän ja iltaseitsemän välillä.

Työt alkoivat suunnitelmien mukaisesti ja ne ovat sujuneet aikataulun

mukaisesti. Tietojen mukaan jo lähes kaikki louhittava kivi on kuljetettu pois alueelta. Yhtiö haluaakin kiittää lähiympäristön naapureita yhteistyötä ja sovittelusta työskentelyn mahdollistamiseksi kohtuullisin ehdoin.

Olemme pyrkineet toteuttamaan oman osuutemme kohteen rakentamisesta mahdollisimman vähän häiriötä tuottavasti ja laadukkaasti, toteaa Jame Sorri Lemminkäinen Infra Oy:stä.

Powerman Oy aloitti liikennetunnelin louhinnan maaliskuussa. Tämä kaupungin teettämä urakka valmistuu vuoden loppuun mennessä. Melu- ja värinävaikutukset ovat täsmälleen samat kuin Lemminkäisen työmaalla. Painopiste vain on alueen arimman kohteen, erityisen värinäherkän Konepaja Häkkisen metallin-

Korppolaismäen ikiaikaiset kalliit väistyvät kerrostalojen tieltä. Kuva: Leif Michaelsson.

työstötilan vieressä. Konepaja siis määrittää eräänlaisen nollatason.

Painorajoitus Itäiselle Rantakadulle

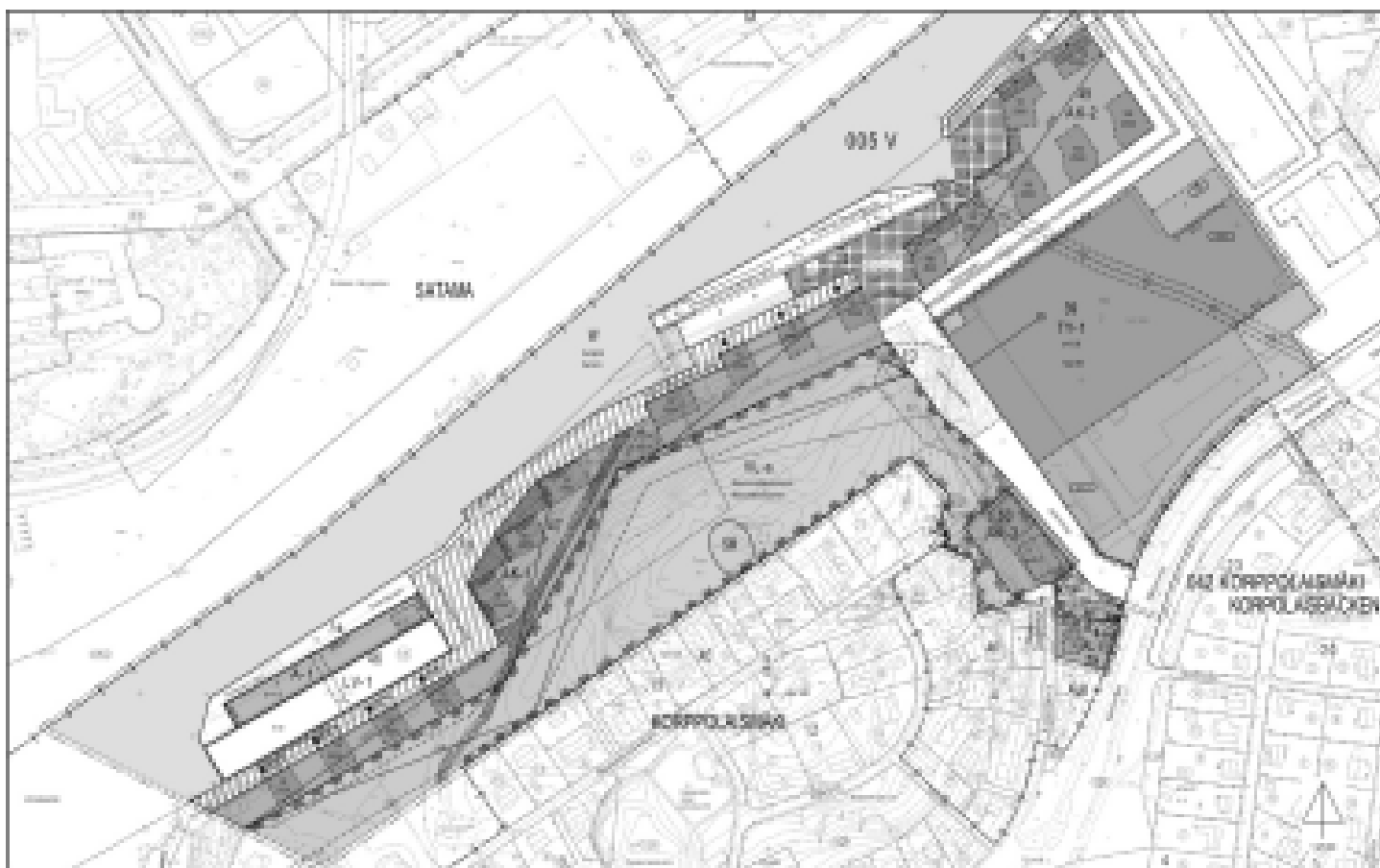
Louherekat ajoivat aluksi Itäistä Rantakatua pitkin Myllysilälle, mutta lähiasukkaitten yhteydenottojen perusteella ja tehtyjä mittaustuloksia tulkiten kaupunki päätti asettaa Itäiselle Rantakadulle painorajoituksen. Se astui voimaan 21. joulukuuta 2011. Sen jälkeen kaikki Telakkarannasta louhittu kiviaines on viety alueelta pois reittiä Itäinen Rantakatu – Merimiehenkatu – Stålarminkatu.

Vajaat kaksi kuukautta jatkuneen rekkaliikenteen aiheuttama Itäisen Rantakadun tärinä oli aistein havaitta-

vissa. Tärinämittausten taajuuksista päätellen se oli juuri liikenteen aiheuttamaa. As Oy Sokerinrannan A-talon kohdalla olevaan hidastetöyssyyn tehtiin loivennukset tärinän vaimentamiseksi. Tärinä ei ole kuitenkaan missään vaiheessa ylittänyt mitään raja-arvoja, ei edes erityisen tärinäherkkien vanhojen rakennusten pitkäkestoisen tärinän raja-arvoa. Painorajoitusten voimaantumisen jälkeen havaittava tärinä on vähentynyt, kun louhelastissa olevat rekat ajavat uutta reittiä.

Turo Lindqvist

Lähteet: Turun Kiinteistöliikelaitoksen tiedotteet

Telakkarannan lopullinen kaavakartta.

Herkkumakuja ja sulosointuja

Helmikuussa jäsenemme ja moni muukin saivat nauttia ravintola Le Porcin makuelämyksistä ja Sointu-yhtyeen pienimmän kokoonpanon, hanuristi Ari Hakulisen ja laulusolisti Aulis Kotaviidan sävähdyttävästä musiikista.

Le Porcin keittiö tarjoaa ranskalaislävyisiä herkkuja niin makujen kuin kattauksen tyylikkyyden osalta. Musiikki puolestaan ulottui legendaarisesta **Veikko Lavin** sanoittamasta ja **Pentti Viherluodon** säveltämästä Turun surusilmästä **Sauvo Puhtilan** sanoittamaan ja **Jan Frenkelin** säveltämään Venäjän pelot -lauluun. Hyvä että lasit eivät särkyneet Aulis Kotaviidan komeasta bassosta.

Musiikkiaiheisen tietokilpailun voittajaksi arpoi Le Porcin viehättävä vastaava **Sanna Dahl** yhden tilaisuuden järjestäjän, miehen joka tiesi – kuten pari muutakin – että **Dan Anderssonin** Soittoniekan viulun neljäs kieli oli katkennut parahtain parhaan ystävän haudalla.

P.S. Martinkatu 3:een entisen Perhebaarin paikalle sijoittunut ravintola Le Porc on omistajiensa Sanna ja **Monte Dahlin** unelma. Pariskunta muutti ihailemaansa Turkuun Tamperreelta, jossa heillä oli klassikon mai-

neen saavuttanut ravintola Hella & Huone. Le Porc on ranskalainen bistro, jonka ajatuksena on tarjota taidolla valmistettua ranskalaista perusruokaa ja jo unohdettuja klassikoitakin. Hyvän ruoan täydentää tarkoin valitut hinta-laatusuhteiltaan erinomaiset ranskalaiset viinit.

Le Porc on Viisi Tähteä -verkkolehden Suomen 50 parasta ravintolaa 2011 -listalla sijalla 42.

”Haluamme tarjota elämyksiä, jotka vievät mielen Turun koleudesta hetkeksi vaikka Pariisiin tai Lyoniin.”

Leo Lindstedt

Aulis Kotaviidan basso lumooa vuodesta toiseen.

Chef Monte Dahl keittiössään.

Paikannimet kertovat, osa 2: Fleminginpuisto Tonttumäellä

Klaus Fleming 1535–1597

Tonttumäen korkeilla kallioilla sijaitsee puisto, joka on nimetty suuren suomalaisen mahtimiehen mukaan. Monilla titteleillä palkittu ja keskiajan lopulla kaiken maallisen vallan Suomessa haltuunsa saanut mies on *Klaus Fleming*. Hän syntyi Paraisilla 1530-luvun puolivälissä. Hänen isänsä oli valtaneuvos *Erik Fleming* ja äitinsä *Hebla Sparre*, kuuluisaa sukua hänkin.

Klaus Flemingin lapsuudesta ei tiedetä paljoakaan. Ensimmäinen merkintä hänen sotilastaidoistaan on vuodelta 1556, jolloin Ruotsin kuningas **Kustaa Vaasa** nimitti hänet Savon suksimiesten päälliköksi. Alkoi Klaus Flemingin pitkä tie Suomen ehdottomaksi yksinvaltiaaksi.

Vuonna 1560, **Erik XIV:n** kruunajaisten yhteydessä, Klaus Fleming lyödään ritariksi ja nimitetään valtaneuvokseksi. Monien vaiheitten ja useiden sotaretkien kautta hän siirtyy 1569 **Juhana-herttuan** kannattajaksi. Tästä kiitokseksi hänestä tehdään Viikin vapaaherra ja vähän sen jälkeen valtakunnan ylimiraali. Klaus Fleming saa 1572 tärkeän viran, kun Juhana nimittää hänet valloittamaan syöstyyn Eerik-kuninkaan vartiointiin ylivalvojaksi.

Klaus Fleming solmii 1573 avioliiton Kustaa Vaasan kolmannen vaimon sisaren, **Ebba Stenbockin** kanssa. Seuraavana vuonna hänet määrä-

tään Viipurin linnan päälliköksi.

Vuotta ennen kuolemaansa 1592, Juhana III nimittää Flemingin Suomen armeijan ylipäälliköksi sekä Suomen ja Viron ylimmäksi käskynhaltijaksi.

Puolasta käsin laajaa valtakuntaansa hallitseva kuningas **Sigismund III**, Juhanan poika, on pakotettu hyväksymään setänsä **Kaarle-herttuan** nimittämisen Ruotsin valtionhoitajaksi. Kiista kuninkaan ja kruununtavoittelijan välillä vaikuttaa myös Suomen tilanteeseen. Klaus Flemingin välit Kaarleen huononevat ja hän vannoo uskollisuuttaan nuorelle kuninkaalle, jonka kruunajaisiin hän jo osallistui. Vuonna 1593 Fleming joukkoineen kukistaa talonpoikien kapinan Hämeessä. Sigismund vahvistaa Flemingin nimitykset Suomen armeijan ylipäällikkönä sekä Suomen ja Viron ylikäskynhaltijana.

Albert Edelfeltin maalaus "Kaarle-herttua herjaa Klaus Flemingin ruumista" vuodelta 1878.

Vuonna 1595 solmitaan rauha pitkään sotineitten Ruotsin ja Venäjän välille. Fleming pitää kuitenkin sotajoukkonsa edelleen valmiustilassa, asettuu Turun linnaan ja ryhtyy käytännössä Suomen sotilasdiktaattoriksi välittämättä Kaarlen tai valtaneuvoston määräyksistä. Voimakkaiden mielipiteidensä ja armottomien toimintatapojensa myötä aikalaiset antavat hänelle lempinimen Rautamarski.

Nuijasodan aikaan 1596–97 Klaus Fleming höykyttää Kaarle-herttuaa tukevia ja Suomen aatelia vastaan kapinoivia talonpoikia. Ratkaisevassa Nokian taistelussa kapinalliset lyödään hajalle. Tästä on saanut ni-

mensä Tonttumäeltä Stålarmin kadulle johtava Nokiankatu. Nuijamiesten päälliköt **Jaakko Ilkan** johdolla pakenevat Pohjanmaalle, missä heidät vangitaan ja teloitetaan.

Nuijasodan päätyttyä ei Klaus Fleming kauaa ehdi voitostaan nauttia. Tarinan mukaan hän kuolee vielä samana vuonna Pohjan pitäjässä, Kunnikaantien varrella, matkallaan Viipurista Turkuun. Noin kilometri pitäjän keskiaikaiselta kirkolta Perniön suuntaan on iso siirtolohkare, jota paikkakunnalla kutsutaan Flemingin kiveksi. Kiven äärellä marski saa sairauskohtauksen, johon menehtyy.

Aikalaiset kertovat tosin kuoleman kohdanneen Flemingin joko Pohjan pappilassa tai **Clemet Erikssonin** talossa kirkolla. Flemingiä Perniön kuninkaankartanossa odottanut Ebba-vaimo toimittaa miehensä ruumiin Turun linnaan, jossa vainaja asetetaan linnankirkkoon. Viimeisen leposijansa mahtava Klaus Fleming sai Paraisten kirkossa. Hänen omistuksiinsa kuului mm. Paraisilla sijaitseva Kuitian kartano.

Albert Edelfeldt on ikuistanut kuuluisaan tauluunsa kohtauksen, jossa Kaarle-herttua herjaa kuolleen marskin ruumista. Eräiden tutkijoiden mukaan on hyvin epätodennäköistä, että tätä olisi koskaan tapahtunut. Kaarle ei tuohon aikaan luultavasti

edes oleskellut Turussa.

Väitetään, että Flemingillä oli tavoite muodostaa Suomen, Ruotsin, Baltian ja Puolan unioni turvaksi Venäjää vastaan. Toisen teorian mukaan Fleming suunnitteli Suomen erottamista Ruotsista Puolan alaiseksi ruhtinaskunnaksi. Ajatuksen taustalla oli Flemingin vihamiehen, Kaarle-herttuan, nousu valtaan ja laillisen kuninkaan Sigismundin aseman heikkeneminen.

Turo Lindqvist

Lähde: Kansallisarkisto, Wikipedia

– Artikkelisarja jatkuu lehden seuraavassa numerossa –

Turkulaiset tuntevat Fleminginpuiston alueen paremmin nimellä Tonttumäki. Kuvassa taustalla As. Oy Tonttulinnan rakennukset.

Juhlaa Keltaisessa talossa

A-Kilta 50 vuotta

Martinmäkeläisiä ja muita kaupunkilaisia on jo monet kesät ilahduttanut ja ihastuttanut Martin sillan kolmion pihalle juhannuksen alla ilmestyvä komea juhannussalako. Se on satunnaiselle ohikulkijalle näkyvin merkki viereisessä vanhassa puutalossa sijaitsevan Jokituvan vilkkaasta ja monipuolisesta toiminnasta.

Itäisen Rantakadun numerossa 42 sijaitsee 1830-luvulta peräisin oleva keltainen empiretyylinen puutalo. Taloa kutsutaan Keltaiseksi taloksi erotukseksi samalla tontilla sijaitsevasta Sinisestä talosta. Keltaisessa talossa toimii sosiaalista ja humanistista työtä tekevä Turun A-Kilta ry. Vuonna 1962 perustettu yhdistys on tulossa miehen ikään; se täyttää kesäkuun lopulla 50 vuotta.¹⁾

A-kiilta on päihteiden käyttöä vastustavien ja päihteistä eroon pyrkivien ihmisten yhdistys. Kaikki toiminta on aatteellista ja omaehtoista. Killassa tehdään pyyteetöntä työtä päihderiippuvuuksista eroon pyrkivien auttamiseksi. Talon monipuoliset palvelut tarjoavat päihdetoipujalle mahdollisuuden viettää aikaa päihteettömässä ympäristössä ja rakentaa uusia, toimivia ystävyys-suhteita. Niiden luomisessa tekijöidensä omat kokemukset ovat merkittäviä. Kokemusten jakamiseen on luotu luottamuksellinen ilmapiiri. Toiminta perustuu

yksilöiden vapaaehtoisuuteen, oma-toimisuuteen, joustavuuteen ja omaan haluun päästä eroon alkoholiriippuvuudesta.

Päihdeongelmaisen omaisia ja muita läheisiä ihmisiä on aktiivisesti mukana toiminnassa. Mukana on kokonaisia perheitä kuin myös eri maista lähtöisin olevia maahanmuuttajia perheineen sekä tuki- ja kannattajajäseniä, joilla ei välttämättä ole takanaan omaa ongelmaa. Yhteisenä pyrkimyksenä on elämänlaadun parantaminen ja tavoitteena kokonaan päih-

deongelmista vapaa elämäntapa. Toiminta Jokituvalla on täysin päihtetöntä; toimitiloissa vallitsee päihteen suhteen nollatoleranssi.

A-kiltojen synty

A-kiltojen perustaminen liittyy kiinteästi vuonna 1955 perustetun A-klinikkasäätiön syntyyn. Alkoholiongelmia oli vielä siihen saakka tapana ”hoitaa” pakkokeinoin: kielloin, varoituksin ja laitoksiin sulkemalla. Sodan jälkeen tulivat uudet aatteet; sosiaalihuollosta haluttiin poistaa sen kurinpidollinen ja kontrolloiva luonne.

Turun A-Killan historiikki kertoo: ”Sosiaalipalveluiden perustavoitteeksi nostettiin kansalaisen kuntoutuminen siten, että hän hallitsee oman elämänsä ja saa ongelmaiseen elämäntilanteeseensa tarvitsemansa avun.”

A-klinikat tarjosivat pakkojen sijaan avohoitoa ja korostivat vapaaehtoisuutta. Vähin erin toisiinsa klinikalla tutustuneet asiakkaat alkoivat kokoontua yhteen hoidon ulkopuolellakin. Syntyi ryhmiä, joiden perustana oli ajatus täyttää alkoholin käytön lopettamisesta syntynyt tyhjiö ja etsiä päihteettömään elämään kuuluvia virikkeitä. 1960- ja 1970-luvuilla näistä ryhmistä alkoi kehittyä itsenäisiä vertaistukiyhdistyksiä.

Puoli vuosisataa sitten, kesäkuun 25. päivänä 1962 perustettiin Turun A-klinikan johtajan **Paavo Pitkäsen** aloitteesta Turkuun Suomen ensimmäinen A-Kilta. Tätä päivää pidetään ajankohtana, josta nykyisen kiltatoi-

minnan virallinen historia Suomessa alkaa. Paavo Pitkänen toimi kuolemaansa asti Turun A-Killan kannustajana ja tukijana. Häntä voivat kaikki Suomen A-Killat kiittää olemassaolostaan.

Aluksi yhdistys toimi A-klinikan toverikuntana ja sai aluksi nimekseen A-asiakas Ketju. Ensimmäisten vuosien aikana mukana oli vain muutamia aktiivijäseniä. Yhdistys toimi aluksi Kauppiaskadulla, A-klinikan toimipaikan yhteydessä. Sinne hankittiin varhaisessa vaiheessa mm. biljardipöytä joka yhä nykyäänkin kuuluu A-killan suosituimpiin ajanviettovälineisiin. Yhdistyksen nimi on vuosikymmenten varrella toiminnan kehittyessä muuttunut. A-asiakas Ketjun nimi muutettiin 1978 muotoon A-Ketju ry. Vuonna 1984 tämäkin nimi jouti historiaan, uudeksi nimeksi tuli nykyinen Turun A-Kilta ry.

Ihmisläheistä toimintaa Keltaisessa talossa

Martinsillan kolmion Keltaiseen taloon A-kilta muutti vuonna 1992 siellä toimineen Turun A-klinikan alivuokralaiseksi. Klinikka toimi talossa arkisin päiväaikaan; A-kilta avasi ovensa iltaisin ja viikonloppuisin. Vuonna 2004 Jokituvaksi ristitty talo tuli kokonaan A-Killan käyttöön. Yhteistyötä tehdään monien eri tahojen kanssa. Toiminta on monipuolistunut ja vilkastunut, on tullut lisää tarjontaa ja toimijoita. Vuonna 2003 oli kirjoissa 60 jäsentä ja vuonna 2011 jo noin 700. Lähes puolet

Jokituvan piha on keidas keskellä kaupunkia.

nykyisistä jäsenistä on naisia. Kävijämäärät ovat lisääntyneet myös yli kymmenkertaiseksi verrattaessa 2000-luvun alkuun.

A-Kilta järjestää jäsenilleen monipuolista ohjelmaa. Ammattilaisten vetämät ryhmäterapiakokoukset ovat alusta asti kuuluneet toimintaan. Turun A-kiilta on Suomessa edelläkävijä ryhmäterapian tarjoajana. Muita palveluita ovat mm. tukihenkilö- ja palveleva puhelin -toiminta sekä monipuolinen kurssi- ja koulutustoiminta. Erilaiset keskusteluryhmät kokoontuvat viikoittain. Ryhmätoiminnan lisäksi järjestetään juhlia, retkiä ja erilaisia koulutus-, kilpailu- ja virkistysmatkoja ja muuta ajanvietettä.

Turun A-Kilta ry jatkaa yhä puoli vuosisataa sitten aloittamaansa ehkäisevää ja korjaavaa päihteiden vastaista työtä. Sen historia on osa suo-

malaisen sosiaalipolitiikan historiaa. Toiminta perustuu edelleen samoille arvoille kuin 50 vuotta sitten. Tarvetta ja pysyvää kysyntää työlle on nykypäivänkin suomalaisessa yhteiskunnassa. Leo Lindstedt kirjoitti pari vuotta sitten *Martinrantalehdessä* osuvasti A-killassa vallitsevasta hengestä: –Tehtävät ja toiminta osoittavat yhtä aikaa avaraa ja syvää inhimillistä ymmärrystä sellaisten ihmisten auttamisesta, joille päihteet ovat tuoneet mukanaan ongelmia.

Jouni Liuke

Lähde: Jani Oravisjärvi; Tavoitteet korkealla, päämäärät huipulla! Turun A-kiilta 50 vuotta 2012

1) Keltaisesta talosta ja sen historiasta on kerrottu *Martinrantaseuran* lehdessä 1–2010.

Tutkimusmatkalla Hirvensalossa

Martinrantaseura kävi toukokuussa vierailu mailla. Tehtiin bussiretki Hirvensaloon, jossa tutustuttiin kolmeen kohteeseen: Taidekappeliin, Sipsalon maataloon ja Lauttarannan taiteilijataloon. Mukana olleet kolmekymmentä tyytyväistä tutkimusmatkailijaa pitivät matkaa antoisana ja onnistuneena.

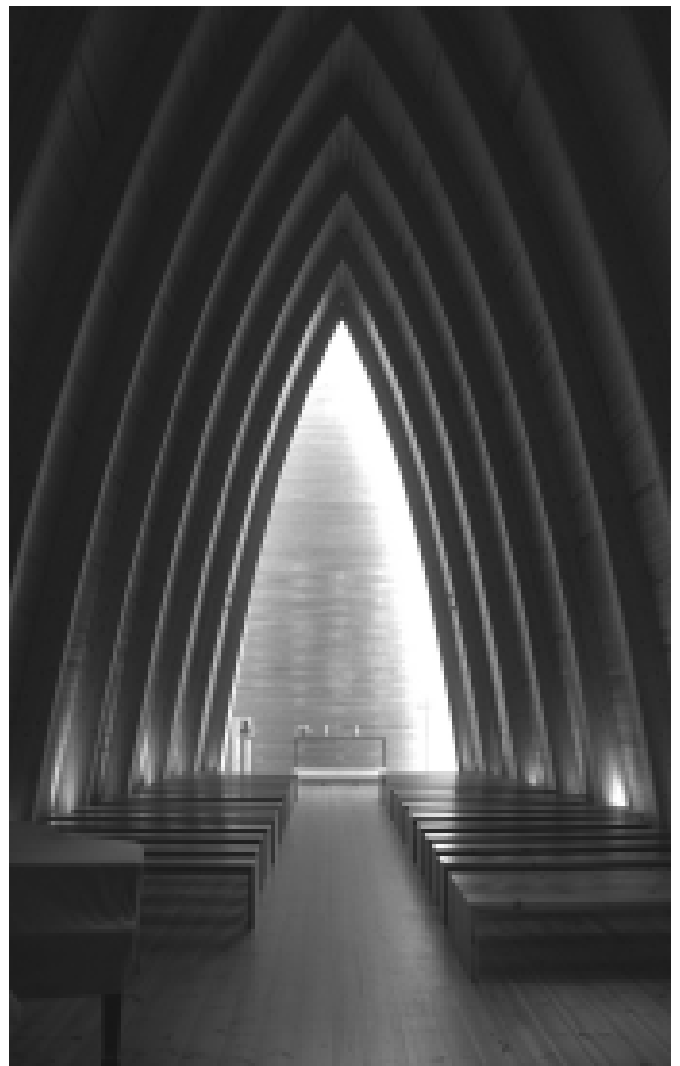
Pyhän Henrikin Kappeli

Pyhän Henrikin ekumeeniseksi Taidekappeliksi nimetyssä kirkossa osui oppaaksemme yhdistyksemme jäsen **Tuuli Tuomi**. Hän kertoi, että alku oli yhden miehen haave, josta muodostui kansalaishanke. Idean isä, taiteilija ja pappi **Hannu Konola**, haaveili ekumeenisesta kappelista, jossa kaikkien taidelajien, musiikin, kuvataiteen ja sanan keinoja käyttämällä saadaan välitettyä toivoa ja iloa ihmisten elämään. Hän sai ajatustaan tukemaan ensin tuomiorovasti **Jukka Paarman** ja Meri-Karinan toimitusjohtaja **Kari Ojalan**. Myös maaherra **Pirkko Työläjärvi** innostui hankkeesta ja tuli mukaan. Vuonna 1991 perustettiin kannatusyhdistys, jonka puheenjohtajaksi tuli Pirkko Työläjärvi.

Kappelin suunnittelemiseksi julistettiin 1995 arkkitehtikilpailu. Kilpailun voitti ylivoimaisesti arkkitehti **Matti Sanaksenaho** ehdotuksella Ikhthys. Kreikankielen sana Ikhthys, kala, on kristittyjen tunnusmerkki al-

kukirkon ajoilta. Jakamattomaan kirkkoon viittaa myös ekumenian tunnuskuva vene. Vene, joka kuljettaa matkalla olijoita yhteiseen suuntaan. Matti Sanaksenaholle myönnettiin kappelin suunnittelusta v. 2007 Italiassa kansainvälinen **Barbara Cappochin** arkkitehtuuripalkinto. Palkinnon tarkoituksena on mm. nostaa esiin rakennustaidetta, joka ylläpitää toivon, myönteisyyden ja rauhan sanomaa.

Kappelille oli saatu ainutlaatuinen suunnitelma, mutta rakennusrahaston kokoon haaliminen osoittautui

yllättävän työlääksi. Rakennustyöt pääsivät vihdoin alkamaan keväällä 2004, ja taidekappeli voitiin vihkiä käyttöön helluntaina 15.5.2005.

Kappelin ulkoseinät, kalan tai veneen kyljet, on katettu kuparilla. Hapettuaan vihreäksi ne sulautuvat ympäröivään metsikköön. Kappeli on kuin ”kuparikytkin kala tai aaltojen vihreäksi huuhtoma, nurin käännetty vene”. Rakennuksen pinta-ala on 300 neliometriä. Kaikki sisä rakenteet ovat suomalaista mäntypuuta: lattia, seinät, yksinkertainen alttari ja veistokselliset penkit. Kappeliin mahtuu istumaan 200 henkilöä. Kappelin korkeiden ikkunoiden lasiveistokset ovat taiteilija Hannu Konolan käsialaa

Rakennus antaa tilaa taiteelle – kuville, sävelille, sanoille. Se on arkkitehtuuriltaan pienintä yksityiskohtaa myöten jo itsessään sydämeenkäypä taideteos.

Pehr Kalmin Sipsalo

Maailmankuulun suomalaisen tiedemiehen perustamaa puutarhaa Hirvensalon Sipsalossa esitteli retkeläisille yhdistyksemme jäsen, dendrologi **Robert Rainio**. **Pehr (Pietari) Kalm** (1716–1779) oli suomalainen kasvitieteilijä ja tutkimusmatkailija. Hänen elämäntyönsä tunnettiin ja sai tunnustusta myös ulkomailla. Hän aloitti yliopisto-opiskelun 1735 Turun Akatemiassa. Vuonna 1740 hän kirjoittautui Upsalan yliopistoon opiskellen mm. **Carl von Linnén** ohjauksessa. Kalm teki tutkimus- ja kasvinkeruumatkoja mm. Venäjälle ja Poh-

jois-Amerikkaan. Myöhemmin hän toimi Turun Akatemian professorina ja rehtorina. Vanhemmalla iällä hän hoiti myös Piikkiön ja Maarian seurakuntien kirkkoherran virkaa.

Kalmin keräämiä kasveja viljeltiin kokeeksi Hirvensalon Sipsalossa ja hänen Turkuun perustamassaan Turun kasvitieteellisessä puutarhassa. Se sijaitsi Aurajoen rannalla nykyisellä Sibeliusmuseon tontilla. Muistona puutarhasta siellä on vielä Kalmin tammeksi kutsuttu mahtavan kokoinen tammipuu.

Sipsalossa keskityttiin myös kotimaisten kasvien viljelytutkimukseen. Maaperä pyrittiin saamaan niin oma-varaiseksi, että hyötykasvit ja hedelmäviljely menestyisivät. Tutkimustensa ansiosta Kalmia kutsutaankin ”Suomen puutarhatalouden isäksi”. Hän jakaa arvonimen toisen Turun Akatemian professorin **P. A. Gaddin** kanssa. Valitettavasti Kalmin ajoilta olevasta kasvustosta ei Sipsalossa ole juuri mitään jäljellä.

Kalmin Amerikasta tuomista kasveista viljellään Suomessa edelleen

Pehr Kalmin muistolaatta päärakennuksen seinällä

kolmea lajia: mustamarjaorapihlajaa, villiviiniä ja karhunvatukkaa. Osa Kalmin näytteistä tuhoutui Turun pallossa, osa on Lontoossa ja loput – yli 400 kasvinäytettä – ovat kokoelmassa, jota säilytetään Upsalassa.

Lauttarannan taiteilijatalo Life on a Leaf

Tutkimusretkemme kruunasi viimeinen kohde Hirvensalossa; taiteilija **Jan Erik Anderssonin**, hänen puolisonsa graafikko **Marjo Malinin** ja heidän poikansa **Adrianin** taiteilijakoti Lauttarannassa. Andersson tunnetaan taiteen todellisena monitoimimiehenä. Hän on paitsi kuvanveistäjä ja taidemaalari myös mediataiteilija, performanssitaiteilija ja ympäristötaiteilija. Nämä kaikki taiteenalat ovat

*Jan Erik Andersson taustanaan luomansa
Life on a Leaf –talo*

läsnä Lauttarannan taidetalossa.

Andersson valmistui aikanaan luonnontieteiden kandidaatiksi. Hän opiskeli Turun Piirustuskoulussa 1979–1982 ja valmistui taiteen tohtoriksi Kuvataideakatemiasta 2008. Hirvensalon satumainen lehtitalo – Life on a Leaf – on osa tutkintoa.

Jan Erik ja Marjo esittelivät taloaan ja sen ympäristöä. Myös nuori-herra Adrian osallistui esittelyyn. Kyseessä ei olekaan ihan tavallinen rakennusprojekti. Rakennuksen suunnittelijana oli Anderssonin mukana arkkitehti **Erkki Pitkäranta**. Suunnittelu alkoi jo 1990-luvulla. Ympärvöivä luonto on tärkeänä lähtökohtana. Se näkyy jo talon muodoissa, kasvinlehteä muistuttavassa pohjapiirustuksessa, kattorakenteissa ja ikkunoissa. Luonnon kohtaa myös talon sisätiloissa.

Taloon astuminen on kuin seikkailu. Se on askel luonnon, mielikuvituksen, tarinoiden ja ornamenttiikan maailmaan. Jokainen värivalinta, jokainen putken mutka ja ikkunan kaari ja huonekalu ovat tarkkaan harkittuja. Design-esineet ja kirpputoreilta löydettyt tavarat täydentävät toisiaan. Talossa kohtaat pariskunnan omien töiden lisäksi myös monien taiteilijajäsentävien, koti- ja ulkomaisten, tekemiä taideteoksia ja suunnittelemlia yksityiskohtia.

Rakennuksen kruununa on kolmannen kerroksen kissankello, joka kätkee sisälleen näköalahuoneen. Siellä kelpaa isännän työskennellä. Ikkunoista näkyy Turun linna, mat-

kustajasatama ja Aurajoen suu. Jan Erik Andersson kertoi, että lehtitalosta on muodostunut hänelle todellinen elämäntyö. Perhe on nyt asunut talos-

saan kolmisen vuotta. He voivat todistaa, että taideteoksessa voi asua ja nauttia elämästä.

Jouni Liuke

Yläkuvassa Marjo Malin, taidetalon emäntä, alakuvassa olohuoneen ikkunan muotoja

Harri Raitis

Martinmäen poika

turkulainen pikkupoika, sodalta säästynyt,

*hengitän ulkomaitten ilmaa
jota laivat ovat tuoneet satamaan:
maailma on edessäni, maailma on takanani,*

*minä itsekin olen maailmaa,
minussa kaikki rikkaruohon hinku:
tahto kasvaa.*

Näin lopetti Jarkko Laine runonsa ”Pyhät ratapihalla”, jonka alkusäkeet ovat:

Pyhäpäivät ratapihalla, housut tweediä, sydän paikallaan,

*Polkupyörä nojallaan halkopino vasten –
siihen mistä veturit syövät,*

Tässä Jarkko Laine kuvaa parilla piirrolla sekä kirjailijantyönsä lähtökohdat että sen jäntevänä pitäneen voiman. Lähtökohdat eivät milloinkaan unohtuneet, ja loppuun saakka säilyi tahto kasvaa. Sen hän kertoi oppineensa kotoa. Isä antoi ohjeen: Pyri aina parempaan.

Sodalta poika säästy, mutta sota oli lapsuudessa aina läsnä, vaikka siitä ehkä harvoin puhuttiin. On tuskin luultavaa, että Turun suuret pommitukset kokeneet aikuiset eivät olisi niistä puhuneet vähintään huokauksiin päättyvin viittauksin, vaikka rintamilla olleet enimmäkseen vaikenivat

omista kokemuksistaan.

Jarkko Laineen syntymävuoden 1947 alkaessa levitettiin maassa Sisuvetoomusta, jonka pontimena oli ajatus, että vuodesta oli tuleva edellisiäkin vaikeampi, mutta siitä tultaisiin selviämään yhteisin ponnistuksin. Nykyihmiselle käsittämättömän niukat olot ja yhteisen ponnistuksen välttämättömyys leimasivat suurten ikäluokkien lapsuutta ja rakensivat Jarkko Laineenkin ajattelua paljon enemmän kuin kapinallisvuodet, jotka nostivat hänet julkisuuteen.

Kertomuksessa ”Isoisän hautajaiset” Jarkko kuvaa isoisänsä ja isänsä maailmaa:

Muistin isoisän katkerat sanat:

*– Kansa pyysi leipää. Saiko se leipää?
Paskat, kuulun rintaan!*

Ja toisen lauseen, katkera sekini:

– Aamunkoitossa jaetaan kiväärit.

*Sen kiväärin sai isä, kahdeksantoista-
vuotiaana.*

*Hän lähti Rukajärvelle taistelemaan
Suomen itsenäisyyden puolesta.*

Se oli isoisän veljelle liikaa.

*– Aarre, tule kotiin! Älä kohota asetta
toveria vastaan!*

Mutta isä tuli vasta 1944.

Nuorukainen jolla ei ollut nuoruutta.

Vähän myöhemmin samassa kertomuksessa sanotaan isän opetuksista:

– *Kunhan marssitte ne kilometrit, jotka minä olen marssinut, isä sanoi.*
– *Hän oli marssinut kotiin Karjalasta, rikkiammuttu saksalainen sotilaskypärä päässään, parhaat kaverit Karjalan metsiin tapettuina, savukkeiden polton oppineena, omasta kohtalostaan intuitiivisesti tietoisena.*
– *Minä elän, mutta vain siksi, ettei Kuolema minua huomannut.*

Nämä kovia kokeneet miehet kasvativat Jarkko Laineen sukupolven. He olivat miehen malli, jonka jylhää kuvuutta onneksi pehmensivät naisten pojanhiuksia silittelevät kädet ja lempeät sanat. Niukat hellyydestä vihjautavat eleet ja sanat, joiden sisältö oli paljon sanottua isompi, sopivat miehillekin, mutta vasta äärimmäisissä tilanteissa. Isoisän viimeisestä kohtamisesta kerrotaan näin:

Kun isoisä teki kuolemaa Lääninsairaalan sairaalasängyssä, hän pyysi minut ja pikkoveljeni luokseen.

Hän katsoi meitä, hyväili hiuksiamme ja sanoi:

– *Teistä tulee oikeita miehiä.*

Minä ja veljeni emme itkeneet, emme kumpikaan. Me tiesimme, millaisia ovat oikeat miehet.

Oikea mies ei väisty vaikka kuoleman leuat uhkaisivat. Sitä isoisä tarkoitti.

Oikea mies ei pelkää. Oikea mies ei väisty.

Oikea mies on rehellinen, oikeudenmukainen ja rohkea.

Niin meille oli opetettu.

Tältä pohjalta Jarkko Laineesta tuli urbaani viisikymmentälukulainen pikkupoika ja kuusikymmentäluvun nuorukainen “Marxin ja Coca-Colan lapsi”. Marx vilahteli varmasti miesten puheissa, vaikka ne ehkä eivät kovin syvälle sosialismin teoriaan tunkeutuneetkaan.

Neljäkymmentäluvun viimeisistä vuosista alkaen suomalaisten tajuntaan vyöryi amerikkalaisen viihteen hyökky, joka nopeasti peitti alleen sodan ja sitä edeltäneen ajan aatemaailmat. Peitti, mutta ei hävittänyt.

*maailma on edessäni, maailma on takanani,
minä itsekin olen maailmaa,*

Pikkupojan maailmaa olivat koulunkäynti ja poikaporukan seikkailut, mutta yksityisimmän todellisuuden täyttivät kirjat. Kulkuväline Martinmäen pojalla oli joko polkupyörä tai kolmosen raitiovaunu, joka kiersi päättymätöntä lenkkiään Kauppatori – Rautatieasema – Puistokatu – Itäinen Pitkätie – Uudenmaankatu – Eerikinkatu – Kauppatori.

Turun maineikkaan Urheilupuiston kupeessa kasvaneelle pojalle tuon ruumiinkulttuurin pyhätön on täytyntä olla hyvin tärkeä. Siellä käytiin heittämässä keihästä ja sinne ryömittiin aidan alta katsomaan ilmaiseksi jalkapallo-otteluita tai yleisurheilukilpailuita. En tiedä oliko Jarkko paikalla, kun Olavit Salonen, Salsola ja Vuorisalo juoksivat kuulun 1500 metrin maailmanennätyksensä 3.40,2.

heinäkuun 11. päivänä 1957. Ainakin hän keskellä yötäkin herätettynä olisi osannut litanian: Salsola 3.40,2, Salonen 3.40,2, Vuorisalo 3,40,3 ja Dan Waern 3.40,8. Sen osasivat kaikki turkulaiset pikkupojat, vaikka kukaan mainituista juoksijoista ei ollutkaan turkulainen. Vuorisalo oli sentään Naantalista.

Urheilupuisto esiintyy varsin usein Jarkko Laineen teksteissä. Kirjassa ”Soutajat Aurajoella” hän kirjoittaa:

Erilaisia unelmia: pojat mönkimässä vanhan katsomon alla pudonneita kolikoita etsien tai kirmaamassa pitkin hiilimurskaa jota Paavo Nurmen piikkarit olivat purreet. Rusettiluistelut ja Paul Anka laulamassa You are my destiny. TPS:n pelit alhaalla kaukalossa keväisin kun luistimilla ei voinut kuin juosta... Silloin koristi saunan viereistä kalliota hyppyrimäki, haaste sekin – niitä oli puisto tulvillaan. Ja kaihoa.

Kaiho on monien Jarkko Laineen tekstien synnyttäjä. Kaiho, joka kasvaa mieleen lähtemättömästi kiinnittyneistä lapsuuden ja nuoruuden muistikuvista. ”Soutajat Aurajoella” -kirjan kaihoisimpia tekstejä on se, joka kertoo kadusta nimeltä Kotikatu:

Kansakoulun ensimmäisellä luokalla tutustuin taiteilija Kiven tyttäreen, Anjaan. Hän asui Kotika-

dulla. Olen joskus jonkun osto- ja myyntiliikkeen ikkunassa nähnyt Kiven tauluja, hyvin 50-lukulaisia Pariisin näkymiä. En tiedä, mitä on tapahtunut heille – mitä Lastenkodin Lasselle, mitä kukkakauppiaan pojalle, mitä yläkerran Henrikille, en edes mitä minulle itselleni – Laineen Jakkelle, joka aina haaveili.

Oheisen tekstin kirjoittaja, kirjailija Harri Raitis sekä rouva Eeva Laine paljastavat muistolaatan Jarkko Laineen puistikossa Jarkon pihlajan vierelle.

Kirjoittamaan ja tarinoimaan!

Martin asukkaiden muistoja ja tarinoita Martti!-esitykseen

Keräämme muistoja ja tarinoita Martti! –teatteriesityksen toteuttamista varten. TEHDAS Teatterin Martti! –teatteriesitys tuo lavalle Turun Martin kaupunginosan tarinat. Teatteria ja musiikkia yhdistävä esitys vievät katsojat räiskyvästi turkulaisen kaupunginosan arkeen ja juhlaan. Esityksen pohjana on kaupunginosan asukkailta kerätyt tarinat ja kaupunginosan historia.

Kaikenlaiset muistot, lyhyet välähdyksmäiset tai pitemmätkin ovat erittäin tervetulleita

Keräämme kirjoitettuja tarinoita ja välähdyksiä marttilaisten elämästä. Kaikki kirjoitetut muistelut ovat erittäin arvokkaita ja tervetulleita esitysprojektin kannalta. Tarinoista dramatisoidaan pieniä anonyymejä monologeja esitykseen. Monologit ovat ”minä”-muotoisia (otsikolla esim. ”Pikku poika 1950-luvulla” tai ”Vanha nainen vuonna 2012”).

Kirjoittaa voi siis itselle tärkeistä tapahtumista, ihmisistä ja paikoista. Aiheena voivat olla omakohtaiset kokemukset, arjen ja juhlan hetket, ilot ja surut, dramaattiset tilanteet tai omat suosikkipaikkani/kauneimmat paikkani, jotka ovat olleet minulle tärkeitä? Mitä silloin tapahtui?

Rohkeasti kirjoittamaan

Olemme kiinnostuneet monenlaisista aiheeseen liittyvistä teksteistä. Muistot voivat olla siis lyhyitä välähdyksiä tai pitempiä tarinoita. Muisteluita ei tarvitse myöskään rajata Martissa asumisen aikaan, jos on esimerkiksi muuttanut Martin seudulle varttuneemmalla iällä.

Martti!-esityksen tekijät

Martti! –esitys toteutetaan yhteistyössä Martin seurakunnan kanssa. Esitys saa ensi-iltansa lokakuussa 2012 Martin kirkossa. Martti! –esityksen dramatisoi ja ohjaa teatteriohjaaja Jaakko Kuusi. Esityksen säveltäjänä ja kuoronjohtajan toimii Aino Laine. Martti! -esityksen tuottaa TEHDAS Teatteri. Tuottajana toimii Siina Siltanen.

Kirjoitusten lähetyksen lisätiedot:

TEHDAS Teatteri

(Martti-esitys)

Manilla, Itäinen rantakatu 64

20810 Turku

Jaakko Kuusi (jaakko.kuusi@tehdasteatteri.com)

Jäsenalennusta myöntävät liikkeet

Kurki Decoration Oy

Turkukuvatuotteet, kehystykset, peilit, ripustuskiskot

Alennukset tuotekohtaisesti

Tiilentekijänkatu 8-10

Puh. 020 769 8551, www.kurkidecoration.fi

Kevytpyörä

Alennukset tuotekohtaisesti

Martinkatu 11

Puh. 02 234 2108

Kuva-Laine

Valokuvaamo yms.

Alennukset tuotekohtaisesti

Stålarmininkatu 9.

Puh. 02 235 6476

Myllypuoti

Antikvariaatti ja vanhan tavaran kauppa

Alennukset tuotekohtaisesti

Martinkatu 7. Puh. 02 235 7223

Parturi-kampaamo Ofelia

Palveluhinnoista 15% alennus

Martinkatu 7, puh. 02 235 3903

Ruusu-Aula

Kukkaostoksista 10%, ei koske kaikkia ulko- ja kausikukkia

Martinkatu 1. Puh. 02 235 6849

Café Ravintola Oscar

Lounas 11–14.30 7,00 euroa (norm. 7,90)

À la carte -annoksista 15% alennus

Martinkatu 1. Puh. 040 042 0839

www.oscarriver.com

Ravintola Le Porc

À la carte -annoksista 15% alennus keskivii-
kosta perjantaihin.

Martinkatu 3, puh. 02 230 0030

Keittiö avoinna ke–to 15–21, pe–la 15–22

www.porc.fi

Liity jäseneksi

**Liity Martinrantaseuran jäseneksi ja tuo mukanaasi ystäväsi ja naapuri-
sikin. Saat jatkossa postitse kotiisi 2–3 kertaa vuodessa ilmestyvän jäsen-
lehden, jossa kerrotaan seuran toiminnasta, tapahtumista, retkistä ja
tutustumiskäynneistä. Jäsenmaksu on 15 euroa, perhejäseniltä 5 euroa.**

Liittyä voit täyttämällä kaavakkeen seuramme kotisivulla osoitteessa www.martinrantaseura.fi tai ottamalla yhteyttä seuramme sihteeriin tai hallituksen jäse-
neen. Yhteystiedot viimeisellä sivulla.

Kerro sähköpostiosoitteesi

Pyrimme lisäämään sähköistä tiedottamista. Lähetämme viimehetken tietoa ta-
pahtumista sähköpostitse. Toimitathan sähköpostiosoitteesi sihteerille osoitteen
heimo.kumlander@martinrantaseura.fi. Muistathan ilmoittaa myös muut-
tuneen osoitteesi. Vieraile myös kotisivuillamme, missä on mm. tuoreimmat
tiedot tapahtumista ja vanhat lehdet.

Martinrantaseura ry.

Sähköposti:
etunimi.sukunimi@martinrantaseura.fi
Kotisivut: www.martinrantaseura.fi
Tilinumero: 571097-252324

Perustettu: 24.4.2004
Jäseniä 10.1.2012: 378
Jäsenmaksu 15 euroa
perhejäseniltä 5 euroa
yhteisöjäsen 50 euroa

Postiosoite:
Martinrantaseura ry
c/o Jouni Liuke
It.Rantakatu 54 F 91,
20810 TURKU

Jaostot ja niiden kokoonkutsujat:

Historiajaosto Jouni Liuke
Ohjelmajaosto Robert Rainio
Tiedotusjaosto Heimo Kumlander
Ympäristöjaosto Turo Lindqvist

Yrittäjä!

Meidän kauttamme tavoitat helposti alueen asukkaita. Otamme vastaan mainoksia alueen yrittäjiltä ja toimijoilta. Käytä mahdollisuutta hyväksesi!

Ilmoitushintamme Martinranta-lehdessä:

	Mustavalk.	Väri
Koko sivu	120 euroa	150 euroa
Puoli sivua	70 euroa	80 euroa
Nejäsosasisivu	50 euroa	60 euroa

Hallitus vuonna 2012

Jouni Liuke, puheenjohtaja
Itäinen Rantakatu 54 F 91, 20810 Turku
Puh. 040 0930 304

Turo Lindqvist, varapuheenjohtaja
Satakunnantie 17 C 18, 20300 Turku
Puh. 044 054 2002

Heimo Kumlander, sihteeri
Betaniankatu 2 as. 16, 20810 Turku
Puh. 040 593 4021

Matti Koskimies, taloudenhoitaja
Stålarminckatu 13 as. 6, 20810 Turku
Puh. 050 387 0590

Päivi Helle
Itäinen rantakatu 46 A 11, 20810 Turku
Puh. 040 525 7470

Ahto Heinonen
Paavo Nurmen puistotie 7, 20810 Turku
Puh. 040 074 2908

Raili Kataja
Itäinen Rantakatu 40 A 15, 20810 Turku
Puh. 040 030 8482

Risto Lemmetyinen
Savenvalajankatu 5 C 38, 20810 Turku
Puh. 040 082 9960

Robert Rainio
Martinkatu 1 B 23, 20810 Turku
Puh. 050 530 4338

Kuvia, muistelmia ja muita artikkeleita Martinrannan alueelta, Martti Walden

<http://www.martinranta.info/>

M

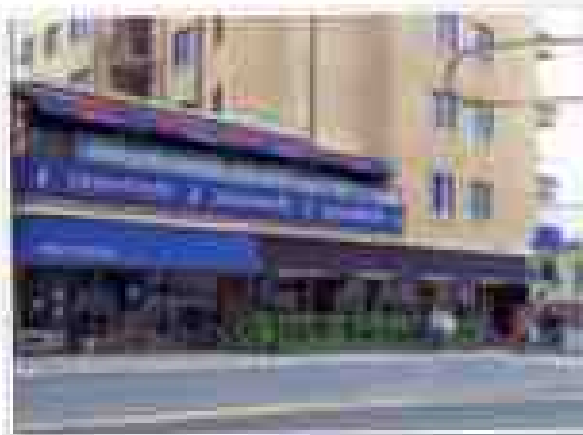
Itella Oyj

pippurimyly

Pippurimyly, konstailematon pihviravintola Martinkäessä jo vuodesta 1974. Kaupungin paras pippuripiivi. Pihvit, kana- ja kalaruuat, pizzat, salaattit ja lapsille oma liemi. Raikas salaattipöytä sisältyy annoksiin. Vain 1500m Torilta. **Maailmanlaajiset aamia tervetullona!**
www.pippurimyly.fi

📍 Siltamieskatu 2 | Puhelin (02) 277 3150

Hugo

Kortteliravintola Hugo, perinteinen Kulttuurikapakki, jossa näet myös kesän kookimmat työpöydät. Hyvä valikoima olutta, runsas pubiruokaa: pizzat, pihvit, burgerit kovankin näköisiä. Vain 700m torilta. Asiakkaille ilmainen Wi-Fi.

📍 Siltamieskatu 2 | Puhelin (02) 277 3144

RANTAKERTTU

Aivan vierasvenesataman välittömässä läheisyydessä matkattoman leppoisa kortteliravintola. Tuhdit hampurilaiset, salaattit, pastat, kotiruokaa, pizzat. Lounas arkien, viikonloppuisin Hampurilansbuffet! Hyvä valikoima olutta ja muita juonivalintoja. Terrassi. Kurkkua lisää! Asiakkaille ilmainen Wi-Fi. Alakerrassa palvelee Sateenkaapukki Hurovotti.

📍 Lännenrantaaukio 35 | Puhelin (02) 258 8000

Tervetuloa,

Viljo Ravantti
Ravintoloitsija

